

KULTÚRA

ROČNÍK VIII. – č. 5

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

9. MARCA 2005

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 20 Sk

Žijeme v dobe, ktorá zdá sa smeruje k odmietaniu tém ľudskej osoby a tým aj k odmietnutiu osoby samej. Sú to témy dobra oproti zlu, krásy oproti škaredosti, života oproti smrti, zmyslu života oproti absurdnostiam, vzťahovosti oproti egoistickému uzatváraniu sa, snahe naplniť motív mať viac života oproti chamtivosti, skúposti, pôžitkárstvu, mocenskej bezohľadnosti. Odmietanie ľudskej osoby ako kritéria vo vývoji je signálom nástupu bezbrehého individualizmu. Pre hodnoty je to vždy znak, že sa budú relativizovať. Sme toho svedkami nielen na Slovensku, ale v omnoho širšom kontexte.

Pre kresťana a kresťanstvo je to vždy výzva a zápas o udržanie významu ľudskej osoby, aby

STANISLAV HVOZDÍK

človek nebol spredmetnený pre záujmy, ktoré sa ukážu nakoniec vždy ako odcudzené ľudskosti. Pozorujeme spochybňovanie kresťanstva a osobitne katolicizmu. Zdá sa, že už môžeme hovoriť o antikaticizme. Toto bolo vždy predzvesťou chybných kritérií, ktorými sa chcel merať vývoj spoločnosti aj človeka. Cirkev je spochybňovaná, pretože je jedným zo

zdrojov kritérií a hodnôt. Cirkev, ktorej charitatívnosť je všeobecne známa, je spochybňovaná zamlčováním pravdy o jej charitatívnej angažovanosti. Sú zamlčované pravdy o jej pôsobení pri napĺňaní náboženských potrieb ľudí. Pri rozvoji duchovných hodnôt. Zamlčujú sa jej prínosy pri riešení tém ľudskej osoby. Zamlčuje sa hodnota, napríklad, pre ktorú sa bohoslovec rozhoduje pre celibát ako jemu určené povolanie. Nakoniec je tu snaha zmlčať samého Stvoriteľa.

Strom lži

Mám veľkú radosť, keď môžem na stránkach Kultúry predstaviť vždy nové a nové mená. Aj v tomto čísle prinášame články, ktorých autori publikujú v našom časopise po prvý raz. A podľa mojej skromnej mienky ich postoje sú ďalšou tehlíčkou k duchovnému a intelektuálnemu obrazu tohto času, do ktorého temnoty vrhajú aspoň lúč svetla.

Pri výbere článkov nikdy neskúmam personálne dáta autora. Skúmam obsah jeho príspevku. Lebo on je najpresnejšou legitímáciou jeho úmyslu. Na rozdiel od hesla "kto nie je s nami, je proti nám", ktoré razia mnohé skupiny, usilujem sa pristupovať k spolupracovníkom podľa iného kľúča: "Kto nie je proti nám, je s nami". V Kultúre má teda otvorené dvere každý, kto chápe hodnotu a zmysel kresťanstva a považuje za prirodzené, ba tak trochu aj za česť byť vnímaný v kontexte jeho hodnotového systému.

Autori si už za roky navykli, s čím sa môžu uchádzať o publikačný priestor v Kultúre. Mám preto ďalšiu veľkú radosť, že drvivej väčšine, ba okrem jednotlivých výnimiek takmer nikomu nemusím príspevok ponúkajú na uverejnenie "cenzurovať", prípadne dokonca vrátiť.

Mám radosť

TEODOR KRIŽKA

Zaiste, nájdu sa aj ľudia, ktorí tento prístup skúšajú či pokúšajú úplne zámerne. No k rizikám, ale i k povinnostiam redaktorskej práce, patrí aj schopnosť takýmto vtípkárom odolávať.

Niekomu azda prekážajú dlhšie články. Na vysvetlenie iba toľko. Chápem, že v dnešnom uponáhľanom, upachtenom čase, v čase kaširovanej kultúry, či skôr anti-kultúry, plnej strihov, plnej clipovej dramaturgie, je ťažšie zahĺbiť sa do rozsiahlejšej štúdie. No Kultúra nie je komerčný časopis. Naopak, proti komercii brojí. Preto predpokladám, že Kultúru čítajú ľudia, ktorí si vážia hlbokých a hlbavých autorov, ktorí neponúkajú čitateľovi iba predžuté tézy, ale ukazujú mu aj krásu myšlienkového procesu, celú tú nádheru zápasu o poznanie.

Kultúru nečítajú iba ťažkí intelektuáli, a to je ďalšia moja veľká radosť. Do redakcie zatelefonuje nielen univerzitný profesor, alebo vysokoškólak, ale aj robotník zo železiarní. Ba medzi pekné chvíle mojej redakčnej práce patria aj stretnutia s úplne nenápadnými ľuďmi, ktorí možno nie každému slovu rozumujú, ale cit im jasne hovorí, že majú pred sebou časopis ako výsledok poctivého úsilia o alternatívu bulváru.

Kultúra od prvého čísla neponúka hotové riešenia. Je to zároveň „pracovný stôl“ kresťanský uvažujúcej inteligencie, kde sa možno aj pomýliť, no chybné slovo-dve nie je programom, ale iba vedľajším produktom hľadania.

Ako ste si zaiste všimli, naším cieľom nie je znižovať dôstojnosť myšlienkových oponentov. Ak kritizujeme, zvyčajne sa usilujeme kritizovať jav, nie jeho nositeľa.

A mám ešte jednu radosť. Teším sa z toho, že stále viac ľudí chápe, že kresťanstvo nie je len vecou náboženského života, ale spoločenskej angažovanosti. Bol čas, keď sa kritický pohľad na choré javy európskej civilizácie či jej americkej alternatívy vnímal ako antieurópanstvo alebo anti-amerikanizmus. Priznám sa, tento zjednodušený prístup ma dlhú dobu trápil, lebo úmyslom redakcie nie je pripisovať vinu tomu či onomu štátu alebo celému kontinentu, ale poukazovať na riziká, ktorých sa dopúšťajú niektorí jeho predstavitelia alebo mocenské skupiny, čím ohrozujú nielen podstatu svojej existencie, ale oslabujú dôveru v možnosť mierového spoluzitia kultúr a národov.

Úlohou inteligencie je okrem iného zachovať si schopnosť sebareflexie a byť autokorektívom spoločenstva. V tom je inteligencia nezastupiteľná v duchovnom systéme spoločnosti alebo civilizácie. Tam, kde je inteligencia málo poctivá voči vlastnej stavovskej povinnosti kriticky prehodnocovať stav a vývoj spoločenstva, tam, kde sa proces tejto kritičkej reflexie brzdí alebo popiera, dochádza časom

www.kultura-fb.sk

8 1588001 374890

Dvojkriž

— hodnota Európy

Vstupom do Európskej únie máme možnosť ešte viac objavovať vzájomné hodnoty a hrdiť sa ozajstnými klenotmi európskej civilizácie. Spomínam si, ako môj dobrý priateľ Fausto Sorgente s úžasom postál pre gotickým oltárom Pavla z Levoče a ako mi to „vrátil“, keď ma zaviedol v Miláne do kostola Santa Maria delle Grazie pred nádherný obraz Posledná večera - Lultima Cena od Leonarda da Vinciho.

Veľa podnetov v tomto smere skytajú posolstvá Francúzska svetu a spolupráca Slovenska s touto galskou krajinou.

Prvé zastavenie – Soudaine – Lavinadiere

Na pozvanie môjho dobrého priateľa Pierre Barretta som sa zúčastnil na kolokviu v malej obci Soudaine-Lavinadiere v kraji Correze v strede Francúzska. Rád som poznával ako veľvyslanec Slovenska krajinu môjho pôsobenia nielen pobytom v Paríži, ale aj v jednotlivých regiónoch, možno povedať v hlbokom Francúzsku (La France profonde).

V sobotu 30. septembra 2000 mnohoúčelová sála malej obce v kraji, kde má rodinné sídlo aj súčasný francúzsky prezident – bola práve dost veľká, aby prijala viac ako 100 účastníkov z 3 depártmentov kraja, aby si vypočuli 9 referátov o minulosti a zmenách v kraji v 19. a 20. storočí.

Počas prestávky jednotlivých účastníkov zaujal môj malý odznačik na klope kabáta so slovenským dvojkrižom. Noví priatelia prejavili záujem nielen o samotný odznak, ale aj o históriu slovenského dvojkriža, pretože im pripomínal patriarchálny dvojkriž v ich katolíckych kostoloch a golistický dvojkriž.

Patriarchálny dvojkriž, ktorý sa nachádza aj v ich kostole, sa dotýka ich miestnej histórie. Patriarchálny dvojkriž bol ustanovený patriarchom v Jeruzaleme v roku 1099 po prvej križovskej výprave. Kanovníci, ktorí si uctili „Svätý hrob v Jeruzaleme“ viedli až do roku 1489 modlitebňu v ich obci v La Vinadier. Bolo mi vysvetlené, že 2 traverzy (priečky) na patriarchálnom dvojkriži majú svoj osobitný význam. Širšia prináleží tak ako aj vertikálna časť ku klasickému latinskému križu, ktorý slúžil ako nástroj mučenia a smrti. Špecialisti hovoria, že vyššia traverza na križi, tá kratšia, evokovala nápis uložený nad hlavou Krista nesúci skratku „INRI“, ktorý sa nachádza na väčšine križov. Tento nápis bol skratkou „Jesus Nazarenus Rex Iudaeorum“, čo znamená „Ježiš nazaretský, kráľ židovský“.

Patriarchálny križ prišiel na západ v 13. storočí, pretože figuroval na veľkom množstve relikvií z východu dekorovaných byzantskými symbolmi. Keď sa jedna z týchto relikvií dostala do rúk vojvodov z Anjou, tí si ho privlastnili a pomenovali ho križ z Anjou.

Pokiaľ ide o dvojitý križ ako politický symbol, ten má vo Francúzsku v súčasnosti dvojité využitie a vysvetlenie. Bol emblémom slobodného Francúzska za 2. svetovej vojny a neskôr sa stal znakom golistického hnutia.

Treba sa ešte vrátiť do dávnejšej histórie, keď René d'Anjou sa stal vojvodom Lotrinska (Lorraine), a to sobášom v r. 1431, ktorý zaviedol dvojitý križ z Anjou aj do Lotrinska. Za druhej svetovej vojny admirál Thierry d'Argenlieu napísal De Gaullovi, že je potrebné určiť slobodným Francúzom ako symbol križ proti škodám zavineným hákovým križom nacistov. Vo svojom rozkaze č. 2 z 3. 7. 1940 viceadmirál Emille Muselier meno-

vaný predtým za veliteľa námorných a leteckých

francúzskych slobodných síl vytvoril pre námorné sily, ktoré sa pridružili k De Gaulleovi, pavilón s dvojitým križom Lotrinským a pre lietadlá znak s týmto križom. Muselier bol totiž p o v o d o m z Lotrinska. Mimochodom aj päťstosiedmy regiment tankov, ktorým velil plukovník De Gaulle v čase vojny niesol znak lotrinského križa. Tento symbol bol potom prijatý v š e t k ý m i Francúzmi, ktorí v druhej svetovej vojne bojovali za oslobodenie proti okupantom.

Lotrinský dvojitý križ sa po vojne stal symbolom politického hnutia, na ktorého čele bol generál De Gaulle.

Zastavenie druhé – Colombey-les-deux-Églises

V roku 2000 som navštívil Colombey-les-deux-Églises, kde sa nachádza rodinný dom i hrobka De Gaulla. Po výjazde z diaľnice A5 asi 260 km od Paríža už z ďaleka bolo vidieť 44 m vysoký symbol golistického hnutia – dvojitý križ. V neďalekom Boissérie, v dome, v ktorom istý čas žil a zomrel je malé múzeum. Miesto posledného odpočinku generála De Gaulla je doslova pútnickým miestom.

Zrejme nie je iba vecou náhody, že Francúzsko malo vždy v obdobiach krízy či na významných križovatkách svojej histórie vynikajúcich a geniálnych vizionárov, ktorí pochopili možnosti a potreby doby, ako aj miesto Francúzska v danom období. Takými boli na vrchole feudalizmu Eudovít XIV., v období nástupu kapitalizmu po prvej priemyselnej revolúcii Napoleon a v 20. storočí Charles de Gaulle.

Tento veľikán dal už v priebehu 2. svetovej vojny Francúzsku i celému svetu posolstvo viery a dôvery vo víťazstvo slobody a v odsúdenie tých, ktorí pred Nemcami sklonili svoje hlavy. Povzbudzoval Francúzsko, že nič nie je stratené a že krajina získa svoju slobodu a veľkosť ak sa zjednotí a nestratí nádej.

Francúzsky prezident Charles de Gaulle váhou svojej geniality a jasnozrivosti svojho videnia formuloval úplne presne a výstižne dialektiku histórie Francúzska vo svojich Me-

moires de guere (Vojnové pamäti), časť le Salut 1944-1946. Napísal: „Staré Francúzsko neraz ochrnuté históriou, umrtené vojnami a revolúciami, prechádza bez oddychu k veľkosti aj k úpadku, vzpriamené zo storočia do storočia géniom obnovy“.

Charles de Gaulle bol vizionár a hlboko poznal svoju dobu, pretože ju pochopil. Francúzi do dodnes obdivujú a študujú. Dňa jedenásteho novembra roku 2000, počas slávnostného odhaľovania sochy generála De Gaulla na Champs Elysées jeden z rečníkov zdôraznil, že za 30 rokov od smrti tohto francúzskeho štátnika vydali o ňom 3000 kníh.

Zastavenie tretie – posolstvá Francúzska svetu počas jeho civilizácie Ak by sme hľadali súhrnný ukazovateľ stupňa civilizácie na určitom území, zaiste by nám výborne poslúžil aj nasledovný vzťah, ako je každých 10 km2 svedkom významných udalostí, či zachovných pamätí minulosti a každých 10 rokov histórie zachytené v umení a v historickej pamäti národa.

V detsve i v mladosti som obdivoval gotický kostol v Hronskom svätom Beňadiku, ktorý susedí s mojou rodinou obcou. Nachal som sa unášať majestátnosťou a zväštnou atmosférou gotiky, ktorá vyvoláva v človeku pokoru a pocit čohosi vznešeného a tajomného.

Takto spočiatku sa spontánne rodia obdiv gotiky prerástol do sys-

tematického záujmu o tento typ architektúry. Gotické katedrály vo Francúzsku (celkom 80), ktoré tvoria významnú súčasť s v e t o v é h o k u l t ú r n e h o dedičstva boli postavené pred o v š e t k ý m v priebehu v 12. a 13. storočí. Fantastické nadšenie, ktoré potom zachvátilo celý náboženský svet stredoveku súvisí najmä s križiackymi výpravami feudálov a tým aj ich absenciou v miestnom živote, čo využili králi, cirkev i meštania na posilnenie svojho postavenia.

Katedrály, ako výtvor umenia (l'art) stal výkvet remeselníkov, doslova umelcov. Odtiaľ pochádza výraz artisan – remeselník odlišný od slova artist – umelec.

Aj v dôsledku reformačného hnutia v Európe dochádza k erózii stredovekej vízie sveta. Vojenské konflikty motivuje aj náboženská neznášanlivosť, ktorá čoraz väčšmi nadobúda aj sociálne dimenzie. V tomto kontexte v roku 1598 podpisuje francúzsky kráľ Henry IV. Nantenský edikt na dôkaz zmierenia medzi katolíckimi a protestantmi. Je prirodzené, že tento ak trvale a definitívne nedoriešil všetky spory a otvorené problémy medzi katolíckou cirkvou a jej jednotlivými reformátormi, ale iskierka tolerancie sa zmenila na plamienok, ktorý ako posolstvo Francúzska svetu prerástol na „väčný oheň“.

Ďalším posolstvom Francúzska svetu z feudálneho absolutizmu Ludovíta XIV. je najkrajší zámok na svete Versailles s jeho zahradami. Prichádza 18. storočie – storočie osvietenstva, ktoré významne poznačilo Európu i celý svet. Osvietení myslitelia boli maják, ktorý ukazoval

cestu ďalším generáciám v prerážaní myšlienkových výbojov. Toto storočie vyústilo do Francúzskej revolúcie a jej Deklarácie ľudských a občianskych práv.

Francúzska revolúcia výrazne inšpirovala najrôznejšie národné pohyby v celej Európe v 19. storočí. Tak to bolo aj v strednej Európe. Na čele procesu národného prebúdzania na území Slovenska boli Ludovít Štúr, Jozef Miloslav Hurban a Michal Miloslav Hodža, ktorí v roku 1848 vypracovali pamätne Žiadosti slovenského národa

Vo Francúzsku bolo 19. storočie storočím veľkých duchov, storočím plnej angažovanosti spisovateľov, historikov a umelcov na zachytenie udalostí myšlienkových prúdov a súvislostí. V tomto storočí obrovia ducha a umenia urobili veľa aj v pedagogike, vo filozofii, v kultúre myslenia vo Francúzsku ako aj v celom civilizovanom svete.

Idea vlastenectva po stáročia bola a aj dnes zostáva silným motorom politického, ekonomického a myšlienkového rozvoja Francúzska. S nástupom globalizácie sa táto významná súčasť ich identity dostáva do nových medzinárodných siločiar. Aj to je dôkaz, že identita národa nie je daná raz navždy a bezozmien. Každá nová situácia, každá križovatka dejín stavia identitu pred nové skúšky, s ktorými sa však silné a vyspelé národy vždy vysporiadajú.

Významným posolstvom a príkladom pre celú Európu bolo zblíženie Francúzov a Nemcov, ktorí bojovali proti sebe v dvoch svetových vojnách a v nespočetných konfliktoch po stáročia predtým. Ďalším geniálnym počínom a príkladom pochopenia doby bola a je snaha budovať zjednotenú Európu. Nečudo, že aj v súčasnosti je Francúzsko a Nemecko motorom integračného procesu novej Európy.

V období globalizácie je Francúzsko príkladom ideálneho vyriešenia zdanlivého rozporu, ktorý má vo svete viacero extrémnych podob. Na jednej strane sú krajiny a národy, pre ktoré je prioritou biznis a profit neraz aj na úkor kultúry a umenia žiť. Na druhej strane sú národy pre ktoré tento život nie je dôležitý, pretože prioritou pre ne je príprava na život po smrti. Francúzi sú príkladom ako byť avantgardou v civilizačných procesoch a v rýchlym rozvoji techniky a zároveň si uchovať vysokú kvalitu života a schopnosť umenia žiť. V tom spočíva myšlienkové posolstvo Francúzska celému svetu o globalizácii. Vďaka tejto symbióze môžeme považovať Francúzsko za maják civilizácie.

Čo dodať na záver ?!

Skúsenosti z našej histórie potvrdzujú, že Slovensko sa vždy posúvalo dopredu keď prevládalo nadšenie nad apátiou a porazenectvom, ľudskoť, altruizmus nad sebeckťom, fantázia a nápaditosť nad zápečníctvom, pracovitosť a obetavosť nad pohodlnosťou.

Dnes po vstupe do Európskej únie možno naše ambície, schopnosti

**Ponaučenie z krízového vývoja
Pracuj vo vlastných službách.**

**Slováci
Emigranti vo vlastnej krajine.**

**Opakovanie
Prišiel som na svet
a odvtedy som neprišiel na nič lepšie.**

PAVOL JANÍK

I

Za deväťdesiatou deviatou horou hrôzy
za deväťdesiatou deviatou
dolinou utrpenia
v horkej krajine ľudského pokorenia
vyrástla osada
kde pravda dostala
v nerovnom zápase s krivdou
svedectvo zvláštne
Tam krutý uzurpátor moci
rozšliapal ratolest' slobody
zakul ľudí do otroctva.
A postavil nad nich
pomstou práskajúci bič
poháňača, náčelníka, miestokráľa.
Pod jeho zúrením zotlela nádej
húžvila sa podoba človeka
Z temnôt banských priestorov
a labyrintov katakomb a šácht
ozývalo sa desné preklinanie,
vzdor, hnev a krik

To jeho otroci
k čakanom prikovaní
chceli ho hnevom ukopať
Však jeho zloby rukoväť
ich vzdorom zmohutnela
Nenávisť brúsil, spriadal tresty
Keď uzrel krajom besnieť zimy
paripý víchrov rozerdžané
zavolal, zaklial spupný zloch:
Sem, biela smrť, sem tie sane
Otrokov na ne napratáme,
pozri, len lusknem na prstoch
a už mi vedú jedného
sem, tutohľa sám bude stáť –
Trafalgar – tak sa volá tento dvor
a severák mu na drôty
bude môj šláger vyhrávať.
A keby sa ti vzpierať snád',
oblok mám priamo naproti
Po jednom pride druhý,
tretí, celé hľúčky;
hej, toto miesto pomalučky
stane sa veľmi obávaným
Zasní sa nový Nero
a hľadel do arény,
kde v treskúcej zimy supel býk
a kopytom hrabal
v harfe mreží
Za deväťdesiatou deviatou
horou hrôzy
ukryla krutosť pred právom
zločinnú mučiareň doby.

Nebál sa miestokráľ,
nie, jeho zločin nevyletí
z osnatomrežnej kože spleti
čo zvierá tento kraj
Netušil od obetí,
že z mračna víchric dvihnú tvár,
že uzrú hrdý Trafalgar,
ako v tmách statočnosti svieti

Tu končí rozprávka
Tiež nosil som na srdci tie okovy,
pero si namáčam
v atrament krvavo slzavý
Rozprestrite sa, hrôzy,
zastavte čas, rozpadnite sa hodiny,
keď už si Lucifer pozbieral príbehy
na novučičský háv,
nech sa i bolesť oslávi.
Pochmúrnym trúchlivým
veršom duší
volám vám na pozdrav,
priatelia
Trafalgar planie
v korune z osnatého drôtu
Dnes jeden z nás ho musí vziať
a vzdorovať a vytrvať

II

Deň po štvrtý raz líha k noci
a jeho tam vidím stáť,
pošlem mu súcit

Horúci je, no neheje
Cít, právo, hnev a odpor vzrastá
a pomoc volá
cheruba, o meč prosí

On stojí nepohybný,
meluzína si v jeho žilách
napína chladné struny,
vydrží, - nevydrží?
Zdá sa, že nevniča ani
zúrenie fujavice,
usilovné srdce
teplú krv maľuje na ratu
kvitne na líce
Bez hlesu, bez hnutia
oči mu neprítomne z tváre visia
a srdce víchor odvíja,
tam, kde spia v diali
pozostali
a možno práve v duchu
túli sa k dievčine
A ona,

HIERONYM MOKROHAJSKÝ

Trafalgar

Ľuďom do výkladnej skrine utrpenia!

Priatelia,
vám pochodňou
bud' tento dar
Sviet', svedč,
náš Trafalgar
na miesta pomsty
a pokorenia

Rovnosť, 1953

zvírená vlna snehového prachu,
myslenie zahatala,
len pohyb ramien zaháňa
treskúcu prítomnosť
Údery čerstvej bolesti
v zjatej duši prehlušili
kvílenie prežitého dňa
Stáby sám lotor v zimu ukrytý
prizeral sa, či zaslí
Silám sa vysmieva víchrica,
mráz tíško vraždí,
odiera z obete podobu smrti
Nie, tento ešte žije,
snehom zaviatu nohu obuchol o nohu
Skrehnuté telo si podoprie duchom
Vydržať
Na jeho meravom čele
sadať biele hviezdičky
Každá pichá, každá bodá,
útočí, zlomyseľná,
na tvár nevinnú
Víšia sa snežné vankúše
a zachrípla vetra reč
Na páperkách si usteliš,
Kráka, šepce mu do ucha,
človeče, v mojom objatí
ta smrť poláska
a večnosť pride po špičkách
Neboj sa obety,
nevzdoruj vášňam zloby a zime,
si tu sám a nik ti nepomôže
Ale on bez pohnutia
zaháňa myšlienku na ňu
Pod' so mnou, môj milý,
pritúl' sa, pritúl',

uvidíš moju tvár
v krásne tajomstvá skrytú.
Zablysla v odpor zaťatá hrud' -
nezomriem
márne sa líškate, vidiny,
jediná tvár
zjavila ukryté
znamenie vzniku,
čo štepí život i smrť
Ak teraz pre mňa riekne: Bud',
skloním sa pre vavrín večna
jak strážca na jazere
pred zrakom Nera
Nie, nie je nekonečná
cesta utrpenia
A kto je nekonečný,
za moje bôle lásku meria
Ja stratím slzu, vzdych,
on, Boh môj, dvíha ich
do nadoblačných kruhov slávy
Vy ste však biedni, páni,
vám ducha neoddam

v divokom víchra zahučení,
pokojom duše premožený
vrávorol posol smrti
A vtedy vôkol neho
vybuchovalo nad mrazy
najslávnejšie Ave
najslávnejšie zdravasy

Na Trafalgare stoja väzni
a vedú sväté zápasy
Hľa všetci, všetci teraz práve
uznávajú ho za brata,
volajú: Vydrž!
Sme s tebou

Vydrž! Ver!
V silu a slávu života
Ver v nehybnú krásu zeme,
ktorú teraz spolu s tebou
nad všetku bolesť milujeme
Veď srdcu, ktoré zloba k plaču rozdrása,
viera je zbraň i ranám okrasa
Verím s tebou v tomto boji,
že krivda prv než zahryzla,
už mala zuby rozviklané,
pomstiteľ vopred stojí porazený
pred trpiacimi víťazmi
Zo žriedla spoločnej
nevyrieknutej prisahy
vytryskol impulz sily
Ten bôle neochromia,
vo vyhni hrôz ho väzni kuli,
v obruče ružotníra
Svedč i ty, vojsko
krušnohorských smrekov,
rastúcich štíhlo
v nepohodách času,
dosvedč triumf pravdy pred človekom
bodlačím mrazu,
metlami víchric šľahané,
napospas zime vydané,
že môžeme sa výšit' ku cieľu
Vidím stráž lesov, priateľa,
i cez škreky zloby strmie
si sólový spev národa,
si v časoch slávy pieseň bied,
výkričník, ktorý zaráža
jak ticho v izbici umierajúceho,
kde nie jed počuť,
len srdca hasnuci tep
Nie si sám,
čo túžiš prerásť ľudské tmy,
ver, šíky lesa urastené

nepadnú v smrtnú záľahu,
ten plameň, s ktorým stojíš stráž,
štafetou podá stromu strom,
čistý štít vlasti odovzdáš
s vysneným veľkým životom
Nevládne zima, nie,
netriumfujú bolesti
do skrehnutého tela,
akoby ópiom napustený šíp
preniká nápor ducha -
vydržať!
A telo zoslabnuté slúcha
až do vyslenia
Noc z hrdla meluzíny
vykrikla vrcholné škály,
deň si smutne zakryl oči
vetrami rozšľahané,
akoby za to, čo sa stane,
odovzdal zodpovednosť noci
Neskryješ viny do šera,
na tvári zašlého dňa
jazvy sú vyryté,
čas v pochod udiera
po zemi, priatelia,
prískokom
na Trafalgar -
a koľko bolo nás!
čo tmou sme číhali,
až bolo možno bliž,
oproti zime leteli
granáty teplých dúškov,
priateľ môj, vypí, čaj
A tí, čo vzdorovali
náporu severáka,
vďačili nevideným,
opodial' pri drôtoch sklonil sa on,
hlad ho sácal, drápy zimy
a desaťprstý hmat
zapotácal sa závejom
Nie, ten sa nenapíje
z tmy svojho trónu,
číhal a ceril špičiaky
za hviezdu skrytý leopard
Poľahky zvrhol kľučkou dvier
a v mysli ťahal hroznu z kariet -
pretromfujem ducha,
vyhazardujem presvedčenie
Pod', pod' dnu!
Do tepla!
Odpor ho zdráhal od miestnosti
Dušu ti rozotnú!
Vedú ťa do pekla!
Tebe sa pitia žiada?
Ružičky štípu v tvári?
Mám iné, krajšie, bez trnia,
chceš? Sadni. Škoda je ťa zmarit'
Väzeň sadá, tuší, vie
Tu máš, podpíš, povie ťas,
slaboch, zlom sa v gesto zradné -
a telesných útrap rad
v okamihu opúšťaš
Na Trafalgar si išiel s menom,
vrátiš sa bez mena
Tuší, vie, čo znamená
hladké slovo podliaka
Nie, mňa priepasť neláka
V žalobníčku by ste radi
premenili človeka?
Nie, môj duch sa takej zrady,
Bože, Ty vieš, nedopustí
Mám iba jednu hrud',
je k sile pravdy plná úcty
a nech ju zloba kde chce vženie,
prepáli bôľ i usmrtenie
Necítit' v žití pravdy sol',
mrtvolou bol bych zaživa,
zdochlinou, ktorá červov křmi
a vzduchom páchne, zahníva

Napište na môj protokol
Priateľov v utrpení zradit'
vie iba ten, kto zradil seba,
vlastnú krv
Pred krivdami sa neohradiť,
k tomu nie ľudské srdce treba,
tam stačí srdce robustného zvona,
ktoré prv

než rozzvučí sa jeho hlas,
roztresnutím skoná
v opustenej zvonici tela
Vy za takýchto máte nás?
Kreténov vaša chuťka si želá?
Nedotkne sa môjho čela
znak toho biľagu
Kým moja slabá šija
má hlavu na krku,
neskúsi noha cestu krivdy
Keď pravdu vaše ranilo gesto,
moja ju neraní zrada
My lósy máme rôzne lákavé
Pravda je priama,
zradou sa kľukatí pád,
chcete ma opäť do zimy dať?
Môžete trýzniť, pokorovať -
môj duch sa
žiadnym ranám nepoddá,
ako sa, verím, zrade nepoddá

pravda a česť a sloboda
Jednu mám v srdci,
druhú v hrudi,
slobodu myseľ nosí
a spravodlivých snaženie
Načo mi zrada
Nechám ju tomu,
kto svojmu domu
skazu hľadá
Skočil plán v mundúre,
vzdych prikre nadávky otrasú,
chrapot mu zabehol do hlasu
a nová zúrivosť
namiesto víťazstva
pod nos ho poštekľila
Ešte ti zima rozum neschladila?
Marš, a haň!
Vonku ti spupnosť podlomím!
Neškripal, odchádzajúc
nekímil pomstu v žlči,

JOZEF VALČEK

Tanec z Termopýl

Palachovi
a jeho priateľom

Tma sadla za stôl
noc karty kmasla
že pravá pahreba
v pohári vína zhasla

pod ostrím sekery
chveje sa motýľ snov
Len rána prebijú
krvavé tromfy slov

Ako horda zmijí
vtrhli sme na úsvite
česť padla do pomyjí
chutí jej znamenite

Falošní hráči tasili
z rukávov všetky esá
ešte aj s kráľom na koni
triafali na nebesá

Hneď hore miesto zástavy
dvíhali plienky hrdo
Zas pod ich bičom na kravy
nejeden v zemi stvrdol

Kdeko to skúšal odvážne
podržať ruku v ohni
kým nezaznelo od hrantov
Priateľský chrbát zohni

Smrť čiha kruto nečujne
na mäkkých labkách zrady
alebo pár hrncov deravých
drôtujujú hrude rady

To vám je zrazu zábava
byť na katovej svatbe
iba on všetko zhabáva
po Chopinovej sklatbe

Ženich si strčil peniaze
za nepriestrelnú vestu

na čierne čipky od pásov
v asfalte pre nevestu

Vrhli ju živú do hrobu
v závoji temných mrakov
Nad jamou tróni drevená
latrina pre vojakov

Králi sa s hnusom objali
a zhlkli skvostný obed
nechali mlčky na iných
kto bude ďalšia obeť

S úsmevom v jame levovej
leštili šelmám zuby
na rany liali petrolej
rozbitý o kozuby

Noviny opäť uviedli
že zase bude lepšie
trhajú slová ako zub
ich novinárske kliešte

Vyzvala parta mládencov
do tanca Janu z Arcu
dychovka miestnej posádky
hraje im v prázdnom parku

Ako krdeľ čiernych havranov
mávali krídlom smrti
Nie tento tanec z Thermopýl
neskončí v zabudnutí

Jediní so cťou odišli
keď dohoreli piesne
len potom národ do hnoja
až po krk tupo klesne

Dnes rozmieňame na drobné
ich perly zaschlej krvi
Tí čo tu boli poslední
už nemusia byť prví

Keď starí iba zbabelo
hryzkajú suchú kôrku
raz mladým ktorí túžia žiť
najväčšie pravdy zhorknú

viedlo ho svetlo srdca
a šeptal: Všemohúci
Objímaj k neuniknutiu
podlých i statočných
Daj dušiam blúdiacim
útulok Lútosťi
Vypočuj, Bože, prosbu krvi,
povystri ruku ochrany
nad tých, čo išli prví
za krásu života,
za ľudstva česť,
za Tvoje meno
korunu martýrov niest'

III

Hodiny noci preleteli
výchričným bičom odpráskané,
koč útrap letí -
nie a nezastane

Trmáca údy, striasa sily,
aby česť ducha pokorili
Ešte však vás sa spýtam,
vichry a fujavice,
čím to zniete?
Kantátou víťazstva,
alebo maršom smrti?
A či sa tomu smejete,
ako váš kolotoč
slabého človeka drtí?
Nedrtí.
Viezli ho do márnice
Vichry a fujavice
Na bojisku ho hľadáte?
Na jeho mieste
viera a česť je vkovaná,
o tú sa opríte!
I vy sa s úškľabkom tyrana,
i vy sa zbadáte
v bezvetří vlastného premoženia

Svetoslav Veigl:
Svetelný periskop
Martin,
Matica slovenská 2004

Keď v časoch doznievajúcej totality vyšiel Svetoslavovi Veiglovi výber z jeho poézie – *Pred ružou stojím nemý* (1988) – málokto očakával, že v básnikovi sa nanovo rozhorí prométeovská túžba prinášať svetlo. Múzy však básnika nesklamali a od oného momentu sa Svetoslav Veigl autorsky podpísal na vari desať kníh poézie. Doteraz posledná, jedenásta – *Svetelný periskop* – však rozhodne nie je konečnou zastávkou v básnikovom poetickom snažení.

Je až obdivuhodné, ako sa tento nestor slovenskej duchovnej poézie dokáže pohrávať so slovami. Niekedy im dá mohutné krídla obraznosti, inokedy rytmické srdce. V tejto knižke však pri jej koncipovaní – ako uvádza Jozef Melicher v recenznom príspevku – zamočil „pero do trojakého atramentu“ (Slovenské pohľady, IV.+120, 12/2004, s. 119). Trojcyklizácia zbierky rozvrstvuje uvádzané básne do tematických celkov a ako sa dozvedáme z poznámky autora je to zámerný akt.

Básne prvej časti knihy z obdobia 1964 – 1965 autor objavil vo svojom archíve v roku 2003 a ich štýl prezrádza, že boli napísané v čase, kedy tvoril verše, ktoré neskôr vyšli v básnickej zbierke *Mesto na návrší* (1968). „Tieto objavené básne som vytriedil buď sám, alebo ich vyradil zodpovedný redaktor vydavateľstva Slovenský spisovateľ. V totalite nemohli byť zaradené do knihy pravdepodobne pre ich spoločensky

Čistému je všetko čisté...

a nábožensky ostré pero“ (VEIGL, Svetoslav, *Svetelný periskop*, s. 137).

Poznávacím znakom básni tohto cyklu je snaha o morálnu výzvu, nasmerovanú k svetu, národu, štátu, ale i ku konkrétnej ľudskej individualite. Básnik sa cíti byť povolaný prométeovsky prinášať svetlo poznania i rigorózne pravdy. Ide totiž o pravdu, ktorá miestami bolí a páli, ale zároveň je očisťujúca a nasiaknutá prizmou tabuizovaných tém a metafyzických právd. Oscilácia medzi teologickou, filozofickou a spoločenskou rovinou je podmienená aktuálnosťou a naliehavosťou výpovede. Kontext teologického didaktizmu v básňach tejto časti – typu *život je ustavičný pohyb tam, na druhú stranu* (s. 9) – vyznieva nenásilne, bez mentorského dvíhania prsta. Bez škrupúl a zdráhania sa predkladá svoje riešenia a východiská v otázkach svedomia, hriechu, beznádeje, ale i pokory, utrpenia a hedonistických vízií. Navonok vážne témy však zaoberá do subtilných a prvoplánovo priezračných tematických plánov, ktoré percepciu jednotlivých básní posunú do inej roviny. Toto sa mu darí dosahovať i netypickými postupmi surrealistických variácií, enumeratívnym kladením výrazu a častokrát i samotnou dobovou poetikou a veršovou syntaxou.

S filozofickou a spoločenskou prob-

lematikou súvisí i básnická dikcia skladby. Dobovo aktuálne otázky demokratizácie života v komparácii s katarzným očisťovaním duše sú akýmsi morálnym disidentom autora. Z básní cítiť istý druh metavyzvy nad reálnou skutočnosťou: „*po zakázanom priestore vláčiš / svoje ruky a srdce (...)* diriguješ svoje stádo / (v revíre svojom si ako mocipán)“ (s. 10) alebo „*ostňami smrti pokorená tvár / v príbytku červov infikuje vzduch*“ (s. 19). Básnik však nachádza východisko a na *pobreží smútku objavuje novú kométu*, ktorá mu *svetlo a teplo dá*. Tento *ohň vykresaný zlomeným slnkom* považuje básnik síce za latentný prejav nedostatočnosti, ale východisko vidí v tom, že „*tajomná sila cez teba prelieva sa / od vekov*“ (s. 12) a zachráni *trasúcu sa, zmeravenú, neplodnú, starnúcu a znetvorenú zem*.

Hedonistické vízie spája s cieľmi dnešného človeka nie s úmyslom o syntézu, ale mu ide len o konštatovanie o skutočnosti. Aj z pozície takéhoto tematického zamerania využíva persifláž, úspešne parodizuje a často tvorí spoločensko-politické pamflety: „*Zákonom pre nás je vlastná slasť, / cveng zlata a bruchosláva. / Kto nechápe slobodu našu, / nech nosom do prachu ryje / a ruku do ohňa dáva. // Sláva vám, vznešené plemeno, / trikrát vám sláva! / Gardovi guľometčici, ob-sahujúci lesť. / Všetko si môžete kúpiť! / Volám vás, postojte v bazári SVET: / kúpte si pečené maróny, / kúpte si česť!*“ (s. 31).

Druhá časť – *Kam sa to ľudský rod uberá?* – s predchádzajúcou tvoria dva základné piliere celej básnickej zbierky, „spája ich symptomatická problematika vtedy a teraz, ktorú básnik registruje, na ktorú reaguje, ktorá absorbuje jeho pozornosť“ (ŠABÍK, V.: Na záver. In: VEIGL, S.: *Svetelný periskop*. Martin, Matica slovenská 2004). Svetoslav Veigl sa zaujíma o aktuálne morálne problémy dneška a možno i preto niektoré básne pôsobia dojmom sklamaní z ponovembrových liberálnejších prístupov – ide o problémy sekularizovaného sveta. To vlastne dokazuje i titulná báseň, v názve totožná s pomenovaním tohto cyklu: „*Kam sa to ľudský rod uberá? / Zlost, zloba, nenávisť, vojny a úžera, / zo svojho údelu neľudsky uberá, / do svojho košiaru bambitkou udiera (...)* Bez teba, môj Pane, zas pride Sodoma, Gomora, / ľudský rod sám seba zničí, zapadne závora.“ (s. 37 - 38).

Odlíšenie básni druhého cyklu je však v ich formálnej stránke. Ak vo väčšine básní prvej časti prevládala obsah (sémantika) nad poetickými manierami formy a tvaru, tak v jej druhom cykle je tento stav vyvážený, ak aj nie s prevahou formálnej stránky. Veigl si tu opätovne poetologicky zaspomínal na staršie časy, kedy ako básnik – veršotepec – modeloval zo slov a veršov poetické hry a subtilné lyrické obrazy. A práve to bolo pravdepodobne autorským zámerom – napísať poéziu odľahčujúcu, uvoľňujúcu, povzbudivú, hravú, ale i skromnejšiu na kvantitu a enumeratívnosť výrazov, no bohatšiu

na novú symboliku a kvalitatívne vyššiu obraznosť. Forma je teda odľahčená, ale dikcia básnického prejavu zostáva rovnako naliehavá. Veľmi príjemne vyznieva františkánska vízia *nebeského kráľovstva*, ktorá je akýmsi básnikovým poetickým *Verim v Boha*. Otázky bytia veriaceho človeka mu nie sú ľahostajné,

v básni *Čistému je všetko čisté:*

„*Čistému je všetko čisté, snečné dni i rána hmlisté i čierny smútok, čierna pleť čistá jak zlatý amulet.*

Čistá je ruka. Čisté telo na križi v mukách jas uvidelo.“

Tretia – posledná – časť *Je to tak má*

Svetelný periskop

Svetoslav Veigl

MATICA SLOVENSKÁ

Vladimír Palko: Boj o moc a tajná služba

Monografia Vladimíra Palka *Boj o moc a tajná služba* je venovaná stále viac aktuálnej téme moci a vývoja politického zmýšľania postaveného na kresťanských hodnotách v slovenských podmienkach. Autor sa v publikácii zaoberá zápasom o demokraciu v postkomunistickom období na Slovensku, Kresťanskodemokratickým hnutím v politickom spektre a Slovenskom vsadenom do Európskej únie. Záverečné kapitoly sú venované relevantným dokumentom dôležitým pre vývoj Slovenska v porevolučnom období (návrh Ústavného zákona o zrušení niektorých rozhodnutí o amnestii; Deklarácia NR SR o zvrchovanosti členských štátov EÚ a štátov kandidujúcich na členstvo v EÚ v kultúrno-etických otázkach a pod.). Je písaná faktografickým štýlom ako súbor článkov uverejnených v rôznych printových médiách od roku 1988 do roku 2004.

Autor v celej publikácii veľmi zaujímavým a pútavým spôsobom popisuje vývoj a zákulisie politických praktík od roku 1989 po súčasnosť. Čitateľa bezpochyby zaujme zákulisie spravodajských hier v čase komunizmu a prvých rokoch po nežnej revolúcii.

Zvlášť v pravicovom a kresťanskodemokratickom politickom spektre je takejto literatúry veľký nedostatok, čo nahráva rôznym populistickým mýtom vládnucim v širokej verejnosti. Napríklad na str. 238 autor opisuje falošné chápanie kresťanstva vnucované komunistami, ktoré hovorí, že „kresťan má byť bytosťou pokorne prijímajúcou nepravosť a nepokúšajúcou sa nepravosť napraviť“.

V. Palko touto knihou prekračuje určitý intelektuálny a kresťanský unilateralizmus či uzavretosť, ktorá necíti potrebu intenzívne komunikovať s ostatným svetom. Osvetľuje a hlavne ucelene interpretuje mnohé súvislosti politického života, čím pomáha bežnému človeku zorientovať sa v politike Kresťanskodemokratického hnutia na Slovensku.

Nevyhýba sa ani ostrej kritike súčasného koalícieho partnera, Mikuláša Dzurindu stojaceho na čele dnešnej SDKÚ. Opisuje premiéru Dzurindu v jeho rozporuplnom vývoji kresťanského politika, ktorý v období svojho pôsobenia vstupoval a vystupoval do KDĽ podľa práve aktuálnej politickej situácie.

V neposlednom rade minister Palko očisťuje meno Jána Čarnogurského, ktorému je publikácia venovaná, a naznačuje kritiku do vlastných radov za prírýchle podľahnutie verejnej mienke a slabej podpore pri jeho odchode z aktívneho politického života. Označuje ho za „otca samostatnej demokratickej slovenskej štátnosti európskej kvality“.

KDĽ vymedzuje ako modernú konzervatívnu stranu opierajúcu sa okrem kresťanov i o mestských konzervatívnych voličov, ktorí sa riadia konzervatívnym inštinktom a svedomím. Za charakteristické črty kresťanskodemokratickej politiky považuje demokraciu, ľudské práva, slobodu, európanstvo, spoluprácu a kresťanské hodnoty ako hrádzu proti ľavicu.

Publikácia zrejme neosloví ľavicovo zmýšľajúcich čitateľov odmietajúcich kresťanské princípy v slovenskej politike, dotkne sa však každého, kto má záujem nahliadnuť do zákulisia kresťanskej politickej tradície na Slovensku.

Určitým formálnym nedostatkom je časté používanie skratiek a značiek, ktoré môžu na menej zainteresovaného čitateľa pôsobiť nezrozumiteľne. Kniha má na prvý pohľad pútavo výtvarne spracovanú obálku s fotografiou autora zviazanou do pevnej väzby.

Najväčším prínosom tejto knihy je podľa môjho názoru objasnenie vývoja kresťanskej politiky, jej demýtizácia a pevne zapustené korene v dlhoročnom boji o slobodu spôsobom zrozumiteľným širokej verejnosti.

MICHAL OLÁH

Autor je odborný asistent na Katedre kresťanskej antropológie a sociálnej prác PBF

a tak pripomína, že „z hĺbok bytia vyrastá / najkrajší a najkošatejší strom, / na ktorom najradšej hniezdia / pelikány.“ (s. 42).

Básnik sa nachádza v neustálej pozícii *hľadania slnka*, a preto veľmi dobre vie, že „*bez slnka / je i plná náruč prázdna*“ (s. 62). Nabáda ku katarzii, lebo „*hľadáme oázu / so živou vodou. // A nosíme ju hlboko v sebe*“ (s. 64). Zároveň sa vracia k Brémondovej koncepcii čistej poézie, ktorá by mohla byť návodom k hlbšiemu prežívaniu: „*Hľadáme chvíľku tichú, / by sme sa mohli v tichu / stretávať. // V tichu sa rodí / spev / i všetky veľké veci. // A spev / je práve v tichu modlitba / a modlitba / je spev a ticho zároveň*“ (s. 66).

Neustále silnejúci skepticizmus chce nahradiť pevným pozitívnym východiskom. Dokazuje to napríklad

Výsledok
Tretiu svetovú vojnu
sme prehrali kontumačne.

Vytúžený dôsledok výsledku
Dúfajme, že nám táto porážka
prinesie viac úžitku
ako podiel na víťazstve
v druhej svetovej vojne.

Politický zemepis
Spojené štáty tatranské.

Občianske teploty
Vrelý vzťah k právam,
chladný vzťah k povinnostiam
a vlažný vzťah k práci.

PAVOL JANÍK

Kniha Jiřího Voskovca mohla v Česku vyjsť až po jeho dlhoročnej emigrácii v zahraničí. Český jazyk medzitým zmenil tvar „poesie“, ktorý sa používal v čase Voskovcovho pobytu v Prahe, na „poezie“. Voskovcovej knižky sa však zmena nedotkla, vyšla s vysvetlením vydavateľa, podľa ktorého Voskovec vyhlásil, že „v českej knihe bude „poezie“ len cez jeho mŕtvolu“.

Grafická podoba slova teda asi nie je, aspoň u spisovateľa, ktorý píše dielo a nie iba „obsah“ - len grafickou, a napokon veľmi nedokonalou, pomôckou na vyjadrenie zvuku. Grafická podoba slova má nesporné, a týka sa to rovnako aj citlivého čitateľa, aj svoj emocionálny obsah.

Nuž, ale o Hronskom som chcel písať a začínam Voskovcom. Aká v tom môže byť súvislosť? Aký zmysel?

Ale ako nezačínať Voskovcom, keď...

Vo vydani Hronského románu „Svet na trasovisku“ (Matica slovenská, Martin 1991) sa v doslove dočítame, ako sa pripravovalo prvé vydanie románu s podporou rev. Lacha v Amerike a cituje sa z listu Hronského priateľa Mikuláša Šprinca, v ktorého redakcii malo dielo vyjsť: „*Sľúbil som veľmi rád. Prosím Vás súhlas. Vkladnom prípade ráčte mi tiež napísať, či ho chcete mať vytlačný v starom pravopise alebo v novom.*“

A v tom istom vydaní mi hovorí úvodná poznámka: „*Vzhľadom na časový odstup od prvého vydania románu Svet na trasovisku (vydavateľ rev. Ján L. Lach, redaktor dr. Jozef Paučo, Knižnica literárneho almanachu Slovák v Amerike, Middletown, Pa., 1960) sme v tomto vydaní vykonali nevyhnutné gramatické úpravy podľa súčasného gramatického úzu, ktoré však nijako nemenia autorov pôvodný text.*“

„Nijako nemenia autorov pôvodný text!!!“ Ako tomu rozumieť? Ako je to možné? Text sa zmenil, aj nezmenil...

Od La Fontainea nás delí odstup troch storočí. Desiatkrát viac ako nás delí od diela Hronského. Ani francúzsky jazyk nezostal bez zmien. Niet takého jazyka, ktorý by bol dnes taký ako pred stáročiami. A čítate vo francúzskom vy-

PAVOL SUCHÁNKA

Smutný návrat J. C. Hronského

daní jeho Bájok napr.: Avant l'ouit, ... (La Fable I/1) a v poznámke pod čiarou sa hovorí: „*La Fontaine zachoval archaickú podobu, zhodnú s výslovnosťou, ktorá sa používa ešte aj v našich časoch.*“ Dnešná francúzčina také slovo nepozná. Je len v de Furestierovom slovníku z r. 1690. Súčasný pravopis pozná len názov mesiaca „août“, ale ako sme čítali v poznámke, jeho výslovnosť sa nezmenila a nedá sa teda ani usudzovať, že by redaktora azda donútil k zachovaniu archaickej podoby rytmus básne. Podľa našej logickej konštrukcie mohol teda napísať „août“ bez toho, že by sa „zmenil autorov pôvodný text“. Bol však dôvod oveľa vážnejší. Úcta ku klasickému dielu.

Nenni (La Fable I/3) - vysvetlivka: „*archaický zápor (non-il) ...*“

Portants bâtons ... (I/5) - dnes by už bolo len „portant“, a tiež bez zmeny výslovnosti. A poznámka vraví: „*V XVII. storočí sa participium present zhoduje s podstatným menom, ako adjektívum. V r. 1679 Francúzska akadémia rozhodla, aby sa už neprispôbovalo.*“

V poslednom prípade je rozhodnutie Akadémie skoro také staré ako La Fontaineovo dielo samo (1668). Už viac ako tristo rokov sa vo francúzčine participium s podstatným menom nezohoduje. Okrem La Fontaineových Bájok, ktoré sú o jedenásť rokov staršie ako rozhodnutie Akadémie. A predsa stálo za to dať prednosť jedenástim rokom a nebať na teraz už tristoročné pravidlo, keď šlo o úctu k dielu a autorovi.

Pokračovať ďalej? Kniha je plná podobných poznámok. A ak viete vnímať krásu histórie, dych stáročí, viete prečo a viete načo je pietne zachovaný pravopis.

Podobne je to vo vydaní diela François Villona, od ktorého nás delí takmer päť storočí (prvé vydanie je z r. 1533). V súčasnom vydaní je na nepárnych stranách básnikov text, na párnych stranách poznámky a vysvetlivky. Nejde o nijaké bibliofilné vydanie. Je to prostý ľudový formát

„Livre de poche“.

Miguel de Cervantes a jeho Don Quijote sa nám tiež prihovára cez takmer štyri storočia. A v jeho španielskom vydaní tiež nachádzame tvary, aké už dnešná španielčina nepozná: mesmo (v súčasnosti: mismo), asimesmo (asimismo), recebir (recibir), no se traduzga (tradusca), agora (ahora) a zase by sa dalo pokračovať radom takýchto príkladov.

A Shakespeare? Veď Shakespeareov jazyk je ďaleko od dnešného a nenapadlo nikoho prepísať ho do súčasnej angličtiny, ani tak nie, aby úpravy „nijako nemenili autorov pôvodný text“.

Zamyslel som sa. Hronského nemôžete čítať. Hronského je treba premeditovať! A môžete čítať každú vetu znova a znova a vždy v nej budete nachádzať nové významy, novéacity. Ak ste jeho dielo len prečítali, azda by ste i vedeli všeličo o ňom povedať, ale z bohatstva jeho skutočného obsahu ste viac stratili ako získali.

Smutno mi bolo. A v duši sa mi takto prihovoril Hronský:

„*Meditácia?*

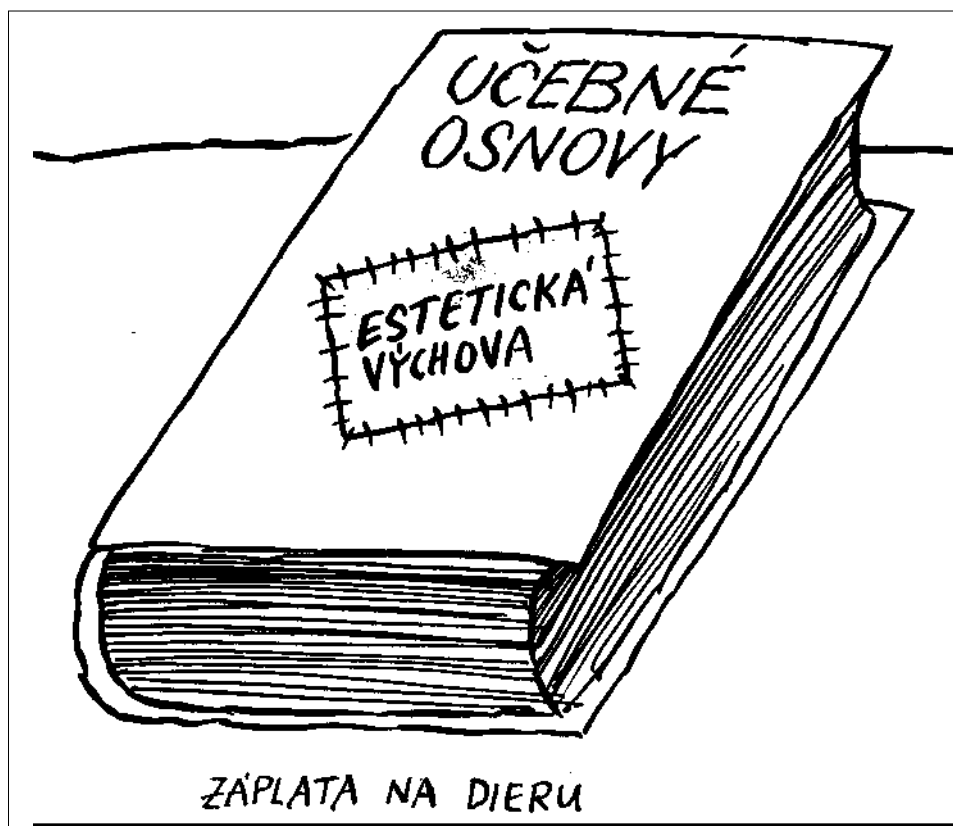
Nuž, veď knihu, o ktorej premýšľať netreba, ani čítať nehodno. Lenže premýšľanie, to nie je ľahká vec! Azda i preto ste ma vyhnaní do cudziny, aby som neprípominal, že má náš mozog schopnosť aj takú, o akej by sme sa ani nazdať nemuseli a ešte radšej by sme sa ani nenazdali,

lebo nie každému je ľahko ju objaviť a ešte ťažšie rozvíjať. A bolo teda pre vás lepšie, keď som bol stratený v cudzine, ako by ma doma nikdy ani nebolo bývalo.

I verit' nám nechceli, že sa vec má takto, vraj národ si svojich spisovateľov ctí, a niet na svete takého národa, ktorý by sa k nim s takým nevďakom správval. Nuž, či také národy sú, ťažko nám je povedať, ak aj sú, bude ich iste málo, ale náš národ k nim patrí, aj keby mal len sám na svete takým byť.

Ale bola vraj revolúcia, azda i naozaj bola, hoci ju neveľmi badať bolo a nie veľa sa zmenilo, lebo tí, ktorí ma vyhnaní, aj zavraždiť chceli, na svojich miestach zostali, aj dejiny nás učia také, ako nás doteraz učili

a podľa nich nás za zločincov mali, ale aj tí, ktorí k nim pribudli, sú neinakší. Neradi ma tu vidia aj moje dielo nevitane tu je. A tí, čo by aj s dobrým úmyslom moje dielo na svetlo božie proti vôli tých prvých priviesť chceli, zodpovedných redaktorov vymenúvajú a tí, ako by „zodpovednými“ boli, i neboli. Komu zodpovední sú, nevedno, ale voči môjmu dielu nie, lebo sa ani zo slušnosti, ako kedysi Mikuláš Šprinc, nespýtajú, v akom pravopise by som chcel mať dielo vytlačené a či by som „ráčil“ súhlasiť s tým, aby si na ňom urobili gramatické cvičenie v pravopise, takom retroaktívnom, ako bol zákon, ktorým nás súdiť chceli a tých, ktorých do rúk dostali, tak aj súdili. A tak všetkým lepšie vyhovuje, keď na tomto cintorine ako mŕtvola, ktorú si netreba všimáť, ležím, a cez ktorú „poesie“ alebo „poesie“ alebo i hocičo iné napísať možno. A tak je to aj s celou našou em-

Kresba: Andrej Mišanek

Vtýchto dňoch sa dostáva do kníhkupectiev katolíckych vydavateľstiev životopisno-beletristické dielo Karola Belaka, slovenského hispanistu, vypeľhaného španielskou kultúrou na štúdiách v Madride a žijúceho a pôsobiaceho od roku 1960 v New Yorku. Je to rozsiahla štyristostranová kniha, ktorá vyšla v Nitre pod názvom Život v tieni mrakodrapov. Kniha je pozoruhodná v prvom rade preto, lebo ide o autentický príbeh a udalosti, ktoré táto životopisná esej podáva v štyridsaťročnom časovom priereze, sa naozaj odohrali. Čo je v knihe napísané, to bolo aj prežitie, a preto dielo získava na cene u všetkých tých, ktorým sa zuovali fiktívne príbehy a prozaické experimenty moderných autorov a hľadajú autentické zážitky v memoárovej literatúre a v literatúre faktu.

Po prečítaní knihy si uvedomíme, že sme sledovali nielen autobiografický životný príbeh autora a jeho rodiny v newyorskem prostredí, ale že v druhom pláne sme sledovali pohnuté osudy členov slovenskej komunity žijúcich a navzájom sa podporujúcich v tomto zvláštnom životnom priestore svetovej metropoly, v novodobom Babylone.

Pretože hrdinovia tohto literárneho diela pôsobia v oblasti školstva, odráža sa to v celej knihe. Môžeme dokonca povedať, že je to zatiaľ najpodrobnejší beletristický obraz súčasných pomerov v americkom školstve, aký bol zaznamenaný v slovenskej literatúre. Znalosť týchto pomerov a rôznorodosť úrovne vyučovania na amerických súkromných a štátnych školách je veľmi užitočná nielen pre našich pedagógov pôsobiaci-

Slováci v New Yorku

ch vo výchovno-vzdelávacej oblasti, ale aj pre mladých ľudí, ktorí snívajú o amerických školách. Je možné, že kniha ich zbaví aj mnohých ilúzií.

V ďalšom pláne sledujeme pri čítaní knihy dramatické osudy tohto mesta (výpadky elektriny, 11. september 2001 a iné) v bezprostrednej spätosti s osudmi celých Spojených štátov. Sú to pre našich čitateľov nie vždy známe udalosti, a pokiaľ sú, v knihe sa s nimi zoznamujeme pod iným zorným uhlom. Pre slovenského čitateľa je obzvlášť zaujímavé sledovať odraz našich domácich slovenských udalostí v prostredí krajanov v New Yorku. Tento obraz je naozaj zaujímavý i keď niekedy pre nás vyznieva nelichotivo.

Ale to hlavné, čím dielo duchovne najviac obohacuje čitateľa, je obraz života našich slovenských emigrantov v Amerike v newyorskem prostredí. Privádza nás k obdivu ich viera a dôvera v Boha v ťažkom životnom prostredí, keď prisťahovalci zápasia s nesmiernymi ťažkosťami, ktoré im spôsobuje neznalosť pomerov, neznalosť reči, najmä pri hľadaní zamestnania. Sledujeme ich snaženie o inkulturáciu v novom prostredí, aby ich nové sociálne prostredie prijalo a akceptovalo, slovom, ide o množstvo problémov ľudí, vykorienených, presadených do nového životného prostredia, pre ktorých je viera v Boha tým najcennejším dedičstvom, ktoré si priniesli v srdci z rodného kraja. Je im najväčšou oporou a oporou v živote i autentickou skúsenosťou každého jedného z nich, že aj tam, kde najbližší sklamú, Boh je

verný! Celý životný príbeh, resp. príbehy množstva ľudí sa odohrávajú na tomto duchovnom pozadí, ktorého vplyv sa nikde v knihe špeciálne nedeclaruje, ale ktorý je implicitne prítomný v ich živote a prežívaní.

V knihe sa predstavujú desiatky autentických postáv a ich životných osudov. Spomedzi nich najviac vystupuje do popredia postava Georga (Juraja) Kantora, ako aj osudy jeho rodiny. Dnes už vyše osemdesiatročný žije na odpočinku na Floride. Patrí k tým osobnostiam slovenského exilu, ktoré pozná slovenská komunita nielen v New Yorku, ale po celých Spojených štátoch, dokonca i v Kokave nad Rimavicou v Slovenskej republike, kam rád chodieval a odkiaľ pochádzajú jeho rodičia.

Dielo vychádza z reality života v tomto unikátnom životnom prostredí, v ktorom si našla miesto početná komunita slovenských prisťahovalcov, grupujúcich sa vo svojich fraternalistických organizáciách okolo duchovných centier - kostolov. V New Yorku je to hlavne slovenský kostol Sv. Jána Nepomuckého. Nám, čo sme prežili život, resp. najlepšie roky života v podmienkach „reálneho socializmu“, dáva odpoveď na to, prečo sa naši ľudia aj v novom, pre nich jazykovo i kultúrne úplne cudzom prostredí nakoniec uplatnili: stmelovala a živila ich duchovná sila ako aj vôľa prežiť a uplatniť sa, pretože inej alternatívy nebolo. Kniha je zaujímavá aj pre mladých, ktorí majú dnes svet otvorený. Pripomína im na konkrétnom životnom príbehu i na životných osudoch množstva ďalších slovenských prisťahovalcov,

